

Oblikovanje ženskih likova u romanu "Branka" Augusta Šenoae

Kraljević, Teuta

Undergraduate thesis / Završni rad

2022

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:142:491666>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-12-26**

Repository / Repozitorij:

[FFOS-repository - Repository of the Faculty of Humanities and Social Sciences Osijek](#)

Sveučilište J.J. Strossmayera u Osijeku

Filozofski fakultet

Jednopedmetni preddiplomski studij Hrvatski jezik i književnost

Teuta Kraljević

Oblikovanje ženskih likova u romanu *Branka* Augusta Šenoa

Završni rad

Mentorica: izv. prof. dr. sc. Dubravka Brunčić

Osijek, 2022.

Sveučilište J.J. Strossmayera u Osijeku
Filozofski fakultet
Odsjek za hrvatski jezik i književnost
Jednopedmetni preddiplomski studij Hrvatski jezik i književnost

Teuta Kraljević

Oblikovanje ženskih likova u romanu *Branka* Augusta Šenoa

Završni rad

Znanstveno područje humanističkih znanosti, znanstveno polje filologija, znanstvena
grana teorija i povijest književnosti

Mentorica: izv. prof. dr. sc. Dubravka Brunčić

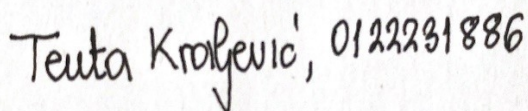
Osijek, 2022.

IZJAVA

Izjavljujem s punom materijalnom i moralnom odgovornošću da sam ovaj rad samostalno napravila te da u njemu nema kopiranih ili prepisanih dijelova teksta tuđih radova, a da nisu označeni kao citati s napisanim izvorom odakle su prepisani.

Svojim vlastoručnim potpisom potvrđujem da sam suglasna da Filozofski fakultet Osijek trajno pohrani i javno objavi ovaj moj rad u internetskoj bazi završnih i diplomskih radova knjižnice Filozofskog fakulteta Osijek, knjižnice Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku i Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu.

U Osijeku, 10. rujna 2022.

Teuta Kraljević, 0122231886

Teuta Kraljević, 0122231886

Sadržaj

1. Uvod.....	1
1. Književno-povijesna recepcija Augusta Šenoae.....	2
2. Oblikovanje likova.....	5
3. Oblikovanje ženskih likova u <i>Branki</i>	7
3.1. Branka Kunović – lik učiteljice i zagovornice ženske emancipacije.....	8
3.3. Baka – majčinska figura.....	14
3.4. Šilička – lik spletkarice.....	15
3.5. Načelnikova žena – zagovornica društvenih promjena.....	16
3.6. Belizarova majka i Grofica Amalija– pragmatične manipulatorice.....	18
3.7. Leonora – figura posrnule žene.....	20
4. Zaključak.....	23
5. Literatura.....	25

Sažetak

U godini Šenoine smrti, 1881. godine, nastaje posljednje Šenoino dovršeno djelo, roman lika *Branka*. Roman prati patnje i nezgode mlade, perspektive učiteljice koja dolazi u zaostalo selo Jalševo i bori se protiv otuđenog i neobrazovanog društva. Analizom oblikovanja ženskih likova u radu, prepoznamo pouzdanog heterodijegetičkog pripovjedača koji koristi tipiziranost i postupke karakteristične za razdoblje romantizma, ali i pomak prema realizmu. Na taj način svaki oblikovani ženski lik predstavlja određeni tip osobnosti i nosi probleme koji se generaliziraju na hrvatski narod u svrhu postizanja romantičarsko-prosvjetiteljskih težnja. U romanu se tako pronalaze ženski likovi koje su zagovornice ženske emancipacije i društvenih promjena, tradicionalne žene, likove žena spletkarice i pragmatičnih manipulatorica, majčinske figure i figuru posrnule žene. Uz reprezentiranje širokoga spektra ženskih likova u romanu se prikazuju aktualni ekonomski, etnički i društveni problemi, naglašavaju se propadanje plemstva, otuđivanje od domovine te nejednaki odnos među klasama. Značaj je romana i tome što je pisan u epistolarnoj formi, pri čemu glavni ženski lik učiteljica Branka piše prijateljici Hermini, a takva je forma jedan od prvih ostvaraja pripovijedanja ženskog lika u prvom licu u hrvatskoj književnosti.

KLJUČNE RIJEČI: August Šenoa, *Branka*, roman, ženski likovi, romantizam, protorealizam

1. Uvod

Temeljni cilj rada je analizirati oblikovanje ženskih likova u romanu *Branka*, jednog od najutjecajnijih 19-ostoljetnih hrvatskih književnika, Augusta Šenoe. Prije analize ženskih likova, u radu se donosi kratki pregled književno-povijesne recepcije književnog stvaralaštva Augusta Šenoe, referirajući se uglavnom na monografiju Dubravka Jelčića, *August Šenoa* te studije povijesti hrvatske književnosti. Osim njegova djelovanja i života, iznose se osnovne značajke njegova stvaralaštva, tematike i žanrovske podijeljenosti proznih ostvaraja. Kraći presjek stvaralaštva, života i djelovanja Šenoe u radu olakšava razumijevanje i konkretnije donošenje zaključaka o njegovom oblikovanju ženskih likova u romanu. U analizi se oblikovanja ženskih likova oslanja na književnoteorijsku literaturu, uključujući knjigu Maše Grdešić *Uvod u naratologiju* i *Tumačenje romana* Gaje Peleša. Glavni dio rada donosi analizu svih ženskih likova u Šenoinoj *Branki* potkrepljujući iznesene zaključke primjerima iz književnog predloška. U romanu svoje mjesto pronalaze različiti ženski likovi koji su zanimljivi jer se njihovim oblikovanjem otvaraju teme ženske emancipacije, ženskog obrazovanja te lošega položaja žena u hrvatskom 19-ostoljetnom društvu. Osim toga, kao opreka zagovornicama društvenih promjena, oblikuju se i tradicionalne predodžbe ženstvenosti, čime je u romanu postignuto stalno suprotstavljanje tradicionalnih i modernih društvenih vrijednosti.

1. Književno-povijesna recepcija Augusta Šenoa

August Šenoa, rođen u Zagrebu 14. studenog 1838. godine¹, središnja je ličnost hrvatske književnosti 19. stoljeća u kojemu se prožimaju i razvijaju obilježja romantizma i protorealizma. Tako se cijelo razdoblje njegova djelovanja u hrvatskoj književnosti naziva Šeninim dobom koje završava njegovom smrću 1881. godine.²

Šenin opus osebujan je po njegovom originalnom stilu pisanja koji je tematski i žanrovski raznolik. Slojevitim likovima, kompleksnim zapletima i intrigama bio je privlačan čitateljskoj publici, a u brojnim je djelima istaknuta moralno-didaktična, prosvjetiteljska dimenzija književnosti te utkana Šenoina ideja o važnosti književnosti u buđenju nacionalne svijesti. Miroslav Šicel navodi kako „... pisac mora biti jasan u prenošenju i opisu događaja, a u izboru građe dužan je paziti da ona bude sama po sebi zanimljiva, kako bi privukla pažnju širokog kruga čitatelja. Taj nauk bio je, najvjerojatnije, i osnovno polazište Šenoi u njegovu kročenju prema punom beletrističkom stvaralaštvu i shvaćanju smisla književnosti.“ (Šicel, 2004: 275). Kako je književnost i publicistički rad bio prijenosnik Šenoinih ideja i tendencija, možemo uvidjeti kako on bira tematiku koja obuhvaća suvremenost i građanstvo u opreci s klasnim razlikama i problemima koje te razlike nose.

Iako se okušao u svim književnim i publicističkim žanrovima, hrvatsku je književnost posebno zadužio pišući romane. Krešimir Nemeč navodi kako se radi o prvom hrvatskom romanopiscu koji „predstavlja uistinu ključnu stepenicu u razvoju hrvatskog romana.“ (Nemeč, 1995:79.) Svoj prozni rad najavio je još 1865. godine u programskom članku *Naša književnost* u kojemu kritizira tadašnje stanje književnosti i najavljuje novo, moderno dobra prozih djela, u prvom redu romana i pripovijetki. Pisao je povijesne romane na temelju građe iz hrvatske povijesti, i to: roman *Zlatarovo zlato* (1871.), zatim roman *Čuvaj se senjske ruke* (1875.), *Seljačka buna* (1877.), *Diogenes* (1878.) te *Kletva* (1881.) koja je ostala nedovršena. Uz povijesne romane napisao je i četiri romana sa suvremenom tematikom: *Mladi gospodin* (1875), *Vladimir* (1879), *Prosjak Luka* (1879) te *Branka* (1881). Navedeni romani često se nazivaju i romani građanske

¹ Bibliografski podaci preuzeti su iz monografije Dubravka Jelčića, *August Šenoa*.

² „Posljednju godinu Šenoina života omeđuju dva kobna utorka. Ne možemo tvrditi, ali možemo čvrsto vjerovati da bez 19. studenog 1880., ne bi bilo ni 13. prosinca 1881.“ (Jelčić, 1966:241). Naime, Jelčić piše kako je tog utorka Zagreb zadesio veliki potres koji je Šenou jako emocionalno pogodio i danima je bezuvjetno pomagao stradalima, obilazeći sva oštećenja. Iako se prije potresa već žalio na kašalj i želučane smetnje, ostale su posljedice nesebičnog pomaganja, stresa i nespavanja na njegovo zdravlje pa je obolio od upale zglobova koja se kasnije proširila na srce da bi na kraju dobio i vodenu bolest od koje umire.

književnosti zbog zastupljenih likova građana s izraženom empatijom prema seoskom puku. Za razliku od povijesnih romana u kojima je naglasak stavljen na slavnu prošlost hrvatskog naroda i glavnog junaka koji je u opasnosti praćenim raznim intrigama i dvobojima te tako ispunjava prosvjetiteljsku zadaću, romani sa socijalnom i suvremenom tematikom romani su lika u kojima se također promiču romantičarske nacionalno-prosvjetiteljske težnje. Ipak, Šenoa djeluje u revolucionarnom stoljeću svjetske povijesti, praćenom revolucijama i znatnim promjenama na europskoj i hrvatskoj razini, pri čemu društveno-političke prilike³ u Hrvatskoj često nisu omogućavale lagan i brz napredak i stvaranje građanskog društva, a samim time i nacionalnog jezika i identiteta. Prema tome, lakši put do puka i njegova uma, Šenoa je pronašao u tematici svakodnevice s kojima se narod susreće i samim time lakše poistovjećuje.

U romanima sa suvremenom tematikom primjećuje se prepletanje elemenata romantizma i realizma pa je tako i dalje zastupljena tematika hrvatske sudbine te su prisutni likovi vezani uz hrvatsko tlo koji rade za dobrobit i unaprjeđenje naroda. Osim toga, prisutni su vjerodostojno opisani prirodni pejzaži s romantičarskim mističnim motivima ruševina, groblja i starina. Korak prema realizmu, očituje se u kritičkoj realističkoj funkciji kada je riječ o klasnim nepravednim razlikama, iznimnom pojedincu, siromašenju i napuštanju selu te propadanju plemstva, ali i socijalnoj i psihološkoj motivaciji koja pokreće likove. O prepletanju romantizma i naznakama buduće realističke proze u romanima sa suvremenom tematikom Nemeć navodi: „Ti su karakteri, štoviše, stvoreni prema živim uzorima. Janko Lugarić, prosjak Luka, Vladimir Milković, učiteljica Branka i dr. nisu rađeni po konvenciji idealiziranih romantičarskih književnih modela i klišeja; to su već realistički koncipirani i motivirani likovi, individualizirani i psihološki uvjerljivi.“ (Nemeć, 1995:95).

Takvim pristupom, Šenoa nudi nove teme i obrade ekonomskih, etničkih i socijalnih problema utkanih u likove. Nemeć tako navodi: „Šenoa je prvi naćeo probleme koji će kasnije dugo vremena biti omiljene teme hrvatskog romana: gospodarski i moralni odnosi između sela i grada (*Prosjak Luka*), odlazak seljaćkih sinova na školovanje u grad; njihovo uzdizanje na društvenoj ljestvici ili propadanje (*Prijan Lovro*), tragedije i zanosi naših učiteljica u prosvjećivanju sela (*Branka*), moralno i materijalno propadanje plemstva (*Vladimir*).“ (Nemeć, 1995:97). Prema tome, Šenoa je ostao dosljedan vremenu i zadaći književnosti, stvarajući s realistićkim obilježjima, ali na romantićarski naćin „ jer on nije bio floberovski tip ravnodušnog

³ Hrvatske su zemlje u 19. stoljeću u okviru Austro-Ugarske Monarhije. Kompleksne društveno-politićke prilike, monarhijska apsolutistićka vlast, snažni pokušaji maćarizacije i germanizacije kao i teške socioekonomske prilike usporavali su hrvatske nacionalnointegracijske procese i modernizaciju hrvatskoga društva (Šićel, 2004:100).

pripovjedača; naprotiv, kao tendenciozan pisac, on ne krije svoj emocionalni odnos prema licima koja opisuje. “ (Jelčić, 1966:208) s čime u svojim romanima sa suvremenom tematikom ostaje romantičarski pisac, ali otvara put novim naraštajima realista.

Roman *Branka* posljednje je dovršeno djelo Augusta Šenoa. U romanu se očituje odmak od shematizirane građe pseudopovijesne i hajdučko-turske pripovjedne proze. Građa pripada i seoskoj i građanskoj svakodnevnici čime se ujednačuju nepravedni odnosi građanstva prema seoskom puku koje je Šenoa kritizirao. Na taj način, „Uz pomoć romana Šenoa je utjecao na formiranje identiteta hrvatske građanske klase i njene samosvijesti.“ (Nemec, 1995:97). *Branka* je roman lika koji prati Zagrepčanku Branku u njezinoj učiteljskoj karijeri u selu Jalševo. Njezin se karakter formira u empatičnu i naklonjenu osobu prema seoskom okruženju iako kroz cijeli roman nailazi na poteškoće i nepravde i od strane seoske, ali i od građanske okoline. Formirajući raznoliku okolinu u romanu, Šenoa daje jasnu sliku stanja hrvatskih sela, ali i odnosa građanstva prema njima. Svi oblikovani likovi u romanu razlikuju se po svojim stajalištima, idealima te načinu djelovanja što pridonosi *oživljavanju* romana. Tako se pojavljuju likovi svećenika, anđela u kući, fatalnih žena, građanskih i seoskih pokvarenjaka koji su nezaustavljivi u svojim ciljevima, likovi plemstva i propalog plemstva; „Svi su staleži i sve društvene skupine našle svoje mjesto u njegovim djelima: plemići, sitna buržoazija, činovnici, učitelji, svećenici, seljaci pa i prosjaci.“ (Nemec, 1995:97). Stvarajući raznolike likove, Šenoa je u romanu *Branka* stvorio karakterističnu hrvatsku sudbinu i karaktere te je istaknuo i moderne društvene težnje poput ideja ženske emancipacije. Grdešić navodi kako je Šenoa u romanu ponudio reprezentaciju ženskosti kao model koji treba slijediti: „*Stankovačka učiteljica* i *Branka* iznimno su zanimljive feminističkoj književnoj kritici kako zbog svojih formalnih osobitosti, tako i zbog svojih ideoloških pretpostavki“ (Grdešić, 2012:284)

Značaj romana krije se i u njegovom epistolarnom dijelu u kojemu učiteljica Branka razmjenjuje pisma s najboljom prijateljicom Herminom i tako nju i čitateljsku publiku obavještava o stanju i situacijama koje zateče u selu Jalševo. Na taj način pruža se detaljan uvid u karakterizaciju Branke te njezine poglede i ideale prema narodu i ljudima, ali i pogled u njezinu svijest što je još jedan iskorak prema nadolazećem razdoblju realizma jer „kada su se događaji o kojima pišu zbivali, ipak možemo neposrednije pratiti razvoj junakinja upravo kroz razvoj njihovih pripovjednih *ja*.“ (Grdešić, 2012:288) Osim pisama, u romanu su prisutne umetnute priče koje priča župnik i grof Belizar kako bi se razjasnili sadašnji događaji i lakše formirali karakteri. Prema tome, možemo zaključiti kako se roman *Branka* sastoji „od dvije

osnovne narativne razine: dijegetičke (koju pripovijeda pripovjedač – urednik) i hipodijegetičke (pisma)“ (Grdešić, 2012:290).

2. Oblikovanje likova

Prema Maši Grdešić, likovi su spona između čitateljske publike, odnosno stvarnosti i izvantekstualne zbilje sa samim tekstom. Likovi nose glavninu naraciju, stoga „ U okviru strukturalističke naratologije likovi su, dakle, nositelji radnje ili sekvence radnji te se stoga nazivaju akterima.“ (Grdešić, 2015:62). Prije samog prodiranja u analizu oblikovanja likova, Grdešić naglašava razliku između klasifikacije i karakterizacije likova ovisno o aspektu pripovjednog teksta, točnije radi li se o priči ili tekstu: „Kada analiziramo priču, dakle, bavimo se likovima i njihovom klasifikacijom, a kada analiziramo tekst, suočeni smo s postupkom karakterizacije.“ (Grdešić, 2015:64). Prema tome, čitateljskoj publici na raspolaganju je tekst i likovi koji su vezani za tekstualnu zbilju, no kako navodi Grdešić, čitatelj do „lika u priči može doprijeti jedino tako da ga pokuša sastaviti pomoću raznih indicija rasutih po tekstu“. (Grdešić, 2015:64).

Prilikom određenja lika i njegova karaktera, bitno je razlikovati klasifikaciju likova pa tako E. M. Forster razlikuje plošne likove koje, kako tumači Grdešić, obilježava jedna osobina i oni se ne mijenjaju tijekom razvijanja radnje već ostaju dosljedni svojem početnom karakternom stanju. Oprečno s plošnim, razlikujemo zaobljene ili zaokružene likove koji imaju više karakternih osobina i svoju osobnost razvijaju i mijenjaju u kontinuitetu s radnjom. (Grdešić, 2015: 65). Osim toga, Grdešić navodi: „tri kriterija za klasifikaciju likova: kompleksnost, razvoj i unutarnji život.“ (Grdešić, 2015: 65). Kompleksnost tumači ovisno o tome radi li se o liku koji je obilježen jednom osobinom ili o liku koji svoju klasifikaciju gradi na različitim dominantnim osobinama. Kriterij razvoja odnosi se na to mijenja li se lik kako radnja odmiče ili njegove karakterne osobine ostaju nepromijenjene. Nadalje, kriteriji unutarnjeg života podrazumijeva uvid u misli i osjećaje likova ili izvanjski život kada čitateljskoj publici nisu dostupni takvi podaci.

Također, prilikom analize oblikovanja likova od velike su pomoći narativne figure s kojima se pripovjedač koristi. Gajo Peleš razlikuje narativne figure psihema, sociema te ontoma – „ ... tri vrste narativnih figura: osobnosti, skupnosti i opstojanja, koje čine značenjski ustroj romana.“ (Peleš, 1999: 228). Navedene narativne figure čine cjelovitost i skupnost, tako se u radu analizira

konkretna psihemska struktura likova, ali je ona uzročno-posljedično povezana s figurom sociema i ontema i daje konačni rezultat prilikom oblikovanja lika, karaktera i mišljenja.

Što se tiče karakterizacije likova dostupnoj u tekstualnoj zbilji „čitatelj nema izravan pristup likovima, već ih mora (re)konstruirati pomoću raznih informacija razasutih u tekstu.“ (Grdešić, 2015: 67). Na taj način, čitateljska publika oblikuje mišljenje o svakom pojedinom liku pažljivim iščitavanjem teksta te proučavanjem međusobnih odnosa i spona unutar teksta. Karakterizacija likova, kako piše Grdešić, također posjeduje osnovne kriterija potrebne za karakterizaciju, a radi se o izravnoj i neizravnoj definiciji karaktera. Grdešić tako razlikuje izravnu definiciju karaktera s kojom pripovjedač jasno iskazuje karakterne osobine koristeći imenice ili pridjeve, ali je uvjet da se radi o heterodijegetičkom pripovjedaču koji svoje likove poznaje. (Grdešić, 2015: 68). Oprečno s time, Grdešić navodi neizravnu definiciju karaktera koja se često očituje u načinu govora: „Jezično oblikovani likovi predstavnici su određenih klasa, profesija i regija, a time i određenih misli svog vremena, iza kojih ne stoji individualna već društvena motivacija.“ (Grdešić, 2015: 1974). Neizravna definicija karaktera ostvaruje se u radnji, dakle rutinama, aspektima i raznim činovima likova, zatim u govoru, u vanjskom izgledu te u okolini: „Rimmon-Kenann pod okolinom cilja na fizičko okruženje nekog lika (sobu, stan ili kuću, ulicu, grad), kao i njegovo ljudsko okruženje (obitelj, klasu).“ (Grdešić, 2015:79).

Prilikom oblikovanja lika ključnu ulogu ima i autor, točnije pripovjedač koji u odnosu na svoj položaj u tekstu i odnos prema tekstu i tekstualnoj zbilji znatno utječe na razvoj i stvaranje lika. Milivoj Solar razlikuje pouzdanog i nepouzdanog pripovjedača. Nepouzdan pripovjedač govori o likovima i događajima sa subjektivnog stajališta, unesen u tekst vođen emocijama pa mu se ne može u potpunosti vjerovati. S druge strane, Solar razlikuje pouzdanog pripovjedača, odnosno osoba koja govori s određenim širokim poznavanjem likova i događaja, te s nekom vrstom objektivnog stava prema onom što se pripovijeda...“ (Solar, 1991:50). Osim takve razine pripovjedačeva stava, Maša Grdešić i Shlomith Rimmon-Kenan govore o stupnju uplitanja, odnosno sudjelovanja pripovjedača u naraciji pa se tako govori o pripovjedaču koji sudjeluje u priči – homodijegetički pripovjedač te o heterodijegetičkom pripovjedaču koji se direktno ne upliće u radnju.

Govoreći o oblikovanju likova s gledišta naracije, valja spomenuti i pripovjedni ton o kojemu piše Grdešić, a razlikuje se javna i privatna sfera naracije koja je ovisna o adresatu. Grdešić tako navodi kako se javna naracija obraća adresatu koji pripada izvantekstualnoj zbilji, dok se

privatna naracija obraća adresatu koji se nalazi u tekstualnoj zbilji. (Grdešić, 2015: 125). Pripovjedač sudjeluje u oblikovanju lika ovisno i o tome na koji način čitatelju, adresatu pruža uvid u karakterne osobine likova.

Također, u svrhu karakterizacije likova, važni su komentari pripovjedača koji dodatno naglašavaju čitatelju određenu vrlinu ili manu. Rimmon-Kenan razlikuje tri vrste komentara; interpretacija, prosuđivanje i generalizacija koja „proširuje značenje pojedinog slučaja na taj način da ga sadržajno aplicira na grupu, društvo ili općenito na čovječanstvo“ (Rimmon-Kenan, 1989: 95).

3. Oblikovanje ženskih likova u *Branki*

Branka je posljednje dovršeno djelo Augusta Šenoa u godini njegove smrti 1881. Djelo je izlazilo u nastavcima u časopisu *Vienac* te pripada skupini romana sa suvremenom tematikom uz romane *Mladi gospodin*, *Vladimir* te *Prosjak Luka*. Konkretnije, radi se o romanu lika koji Solar definira kao roman „u kojemu jedan ili nekoliko uzajamno povezanih likova dominira strukturom romana, ostvarujući jedinstvo svih ostalih elemenata u romanu ...“ (Solar, 1991:178). Uvodeći tematiku svakodnevice i suvremenosti ondašnjeg vremena, Šenoa želi doprijeti do raznolike čitateljske publike, a osobito do puka te time „literarno dosegnuti ljudsku narav individualnih ličnosti...“ (Šicel, 2004:277). Radnja je smještena u Zagreb i selo Jalševo polovicom 19. stoljeća, a prati temu neshvaćene intelektualke, točnije mlade i perspektive učiteljice Branke. S motivom neshvaćenog pojedinca koji je odbačen od zajednice i okoline te načinom na koji je fabula oblikovana kako bi rasvijetlila razvoj karaktera likova koji su psihološki i socijalno motivirani, uviđamo reference karakteristične za buduće realističke prozne ostvaraje. Kroz prikaz životne priče lika učiteljice Branke zrcali se i niz drugih društvenih problema koji su opterećivali hrvatski narod i usporavali modernizaciju društva. Tako se neizravno tematiziraju klasne razlike, odnos crkve i školstva, niski stupanj neobrazovanosti te podređeni položaj žena.⁴

⁴ Tematika podređenog položaja žena, nije strana za Šenou i njegov književni i publicistički rad. Osim što se te teme dotaknuo u *Zagrebuljama* na početku karijere. Pisao je o tome i u *Viencu*, kako navodi Jasna Šego, gdje se zalagao za obrazovanje svih slojeva žena, otvaranje viših škola za djevojke te je kritizirao tuđinski odgoj djevojaka. (Šego, 2012:147)

Oblikujući likove u romanu prevladava izravna karakterizacija, ali Šenoa nije zanemario ni neizravnu karakterizaciju zbog vjerodostojnog prilagođavanja govora ovisno o klasi, dobi te okolini čemu svjedoči i njegovo često zapisivanje lokalnih govora i izraza⁵ koje se očituje u romanu: „Pripovjedačev se jezik pri tome najčešće oslanja na jezični standard nacionalnog jezika svog vremena, težeći komunikativnosti, a jezik kojim govore likovi uvjetovan je stvaranjem socijalno motiviranih karaktera.“ (Grdešić, 2015:74). Isto tako, gledano s razine pripovjedača, Šenoa je uglavnom suzdržan pripovjedač u naraciji pa je riječ o heterodijegetičkom pripovjedaču koji vrlo dobro poznaje likove koje oblikuje.

3.1. Branka Kunović – lik učiteljice i zagovornice ženske emancipacije

Glavna junakinja Šenoina romana *Branka*, mlada je ambiciozna djevojaka Branka Kunović koja je završila školu za učiteljicu te mukotrpno traži posao ne gubeći nadu pored raznih prepreka koje joj stoje na putu do uspjeha. Gradska djevojka Branka, rođena je u Zagrebu u Vlaškoj ulici. Oblikovanje prostora Zagreba u romanu je indikativno jer kao što je istaknuo I. Frangeš: „Zagreb je uvijek prisutan u Šenoinu djelu. Ta *zagrebocentričnost* Šenoina pisanja nije dabome nikakav lokalpatriotizam, nego jasno doživljena potreba piščeva da društvu, narodu koji tako reći nema grada, odnosno nema vlastite građanske klase (a po svome ocu Šenoa je to najbolje mogao znati), stvori grad i patriotsko građanstvo; kako je pak u prošlosti građanstvo Zagreba ipak bilo u pretežnoj većini hrvatsko, to je situacija u prošlosti i bolja i poučnija od sadašnje.“ (Frangeš, Živančević, 1975: 347). Radnja se kasnije premješta u selo Jalševo pa prepoznajemo tipičnost Šenoine proze sa suvremenom tematikom koja promovira građansko društvo i književnost s velikom dozom empatije prema seoskom stanovništvu i običnom puku u svrhu stvaranja ravnopravnog društva.

Branka je djevojka koja je vrlo mlada ostala bez roditelja te se o njoj brine njezina baka od majke koja je na sebe preuzela majčinsku ulogu u Brankinom životu i požrtvovno ju obavlja. Sociemsku narativnu figuru Brankine obitelji tako čine samo njezina baka i ona. Branka je od samih početaka svoje učiteljske karijere nailazila na razne poteškoće i nepravde koje se osobito

⁵ U svrhu buđenja nacionalne svijesti o hrvatskom jeziku i lokalitetu, „Uvijek je nosio u džepu bilježnicu i odmah zapisivao sve izraze i izričaje što bi ih u razgovoru s različitim ljudima čuo, a zapisivao bi i cijele prizore...“ (Jelčić, 1966: 218).

očituju u liku učitelja Marića koji zbog Brankina odbijanja prosidbe onemogućuje joj zaposljene, a kasnije i od seljana koji ju nisu prihvatili u zajednicu. U toj se nepravdi primjećuje analogija imena. Analogija imena uspostavlja se, kako navodi Grdešić, tako da ime upućuje na određenu važnu karakternu osobinu lika. (Grdešić, 2015:80). U ovom slučaju takav se odnos uspostavlja značenjem imena Branka koje predstavlja borbenu osobu, spremnu za branjenje sebe i drugih. Učitelj Marić predstavlja machiavellistički oblikovan lik koji ne bira sredstvo kako bi došao do cilja, konkretnije do ruke mlade učiteljice Branke od početka do kraja romana, a u tom se trajanju i njegovom ne odustajanju dodatno naglašava Brankina borbenost za svoje ideale i odlučnost u njihovoj provedbi.

Valja naglasiti kako je Branka realistički oblikovan lik jer se primjećuje socijalna, ali i u manjem opsegu psihološka motiviranost pri razradi fabule. U duhu realizma, Branka je oblikovana kao lik neshvaćene intelektualke, odnosno obrazovane žene koja je neprihvaćena u neobrazovanom društvu koje ne cijeni, ali ni ne shvaća njezin rad, značaj i veličinu. Branka je bila izuzetno obrazovana djevojka svojega vremena, vješto je svirala klavir, znala je pričati ondašnji diplomatski jezik – francuski, crtati, vesti i pisati pjesme, što je svakako u vremenu neobrazovanih žena i mrtvilu zaostalosti, bio reprezentativni primjer. U takvom neskladnom odnosu prepoznaje se značajka romana lika u kojemu jedan od glavnih problema čini odnos pojedinca i društva koji stalno nadilazi na nove nesuglasice. Prikazom sudbine lika Branke upućuje se na tada aktualne društvene probleme, podređeni položaj žena, pa tako i učiteljica⁶ u 19. stoljeću te velikih jazova među klasnim razlikama. Žene su, naime u 19. stoljeću bile u izrazito podređenom položaju spram muškaraca, primarno su vezane uz privatnu sferu života i od njih se očekivalo da budu dobre domaćice i majke, a da javnu sferu života prepuste muškarcu. Kasnije su se razvijali pokreti, programi te pisali članci i spisi za poticanje ženske emancipacije⁷ što je izazvalo podvojenju reakciju javnosti. U takvom neuređenom i zaostalom, neobrazovanom društvu, pojavila se, kako piše Šego, učiteljica Marija Jambrišak koja je direktna analogna veza sa Šenoinom Brankom, točnije Brankine težnje čiji poziv i ciljevi odgovaraju načelima koje je

⁶ Nepoželjni ženski identitet naspram muškaraca očitavao se osim u privatnom i u poslovnom svijetu 19. stoljeća. Erceg i Tataj tako pišu: „ spolna diskriminacija i neravnopravnost vidljiva je i iz plaća učiteljica. One su imale manje plaće sve do zakona iz 1874. godine. Obrazloženje za manje plaće bilo je to što muškarci trebaju uzdržavati obitelji te im treba više novaca te da žene ne mogu jednako kvalitetno obavljati svoj posao.“ (Erceg, Tataj, 2019:87). Osim toga od ženskih se učiteljica zahtijevao školski celibat: „Razlozi su to što, ako bi se učiteljica udala, ona ne bi mogla izvršavati svoje obaveze kao kućanica, supruga i majka te da ne bi mogla izvršavati sve učiteljske dužnosti jednako kvalitetno.“ (Erceg, Tataj, 2019:87).

⁷ „Visoko obrazovanje za žene bilo je izrazito diskriminirajuće jer se nije uklapalo u identitet žene 19. stoljeća. Ženama je bilo zabranjeno studiranje na Zagrebačkom sveučilištu sve do 1901. godine, a gimnazijsko obrazovanje dopušteno tek 1917. godine.“ (Erceg, Tataj, 2019:86)

zastupala Marija Jambrišak: „ Držala je da samo obrazovana žena može biti dobra supruga i majka i snažno utjecati na obitelj. Bila je uvjerena da žena pridonosi jačanju nacionalne svijesti. Smatrala je da nepostojanje obrazovanoga sustava za žene pogubno utječe na njihovo domoljublje...“ (Šego, 2012:148).

Realistički prikazano je i loše stanje školstva, nakon dolaska u Jalševo, Branka je negativno iznenađena stanjem školske ustanove i uvjetima rada: *U krovu se gdjegod vide i školje, koje su svakako udoban put kiši i snijegu. U zidinama urezana su malena okna, tako sitna valja zato, da ne dođe suviše svježeg zraka do dječice. ... Stupići trijema stranom su nagnjili, stranom od crvi rastočeni, pa ti se mogu vaki čas i streha i stupovi srušiti na glavu.* (Šenoa, 1977:58). Stanje školstva u selu opisanom u romanu, slika je stanja školstva u preporodno hrvatsko vrijeme koje se nije moglo iščupati iz kolotečine zaostalosti i neobrazovanja. „Školovanje je otežavala udaljenost škola od naselja, slabe komunikacije, loše školske zgrade, skućene učionice... (Šego, 2012:145).

Osim vjerodostojnog prikaza okoline, heterodijegetički pripovjedač u romanu vješto oblikuje ideal moderne žene te na samom početku čitatelju pruža izravnu definiciju karaktera i vanjskog izgleda: *I Branka je bila gradsko čedo, ali nipošto blijedolik, drhtvac stvor, pun migrene i fantastičnih sanja, već djeвица krepka, jedra i rumena, glatke crne kose i osobito sjajnih, vrlo pametnih očiju.* (Šenoa, 1977:7). U oblikovanju glavne junakinje u romanu primjećujemo dvije vrste naracije „ ... pripovijedanje Šenoina pripovjedača javno, a Brankina umetnuta pisma Hermini predstavljaju privatnu naraciju.“ (Grdešić, 2015: 126). Naime, roman se osim pripovjedačeve naracije sastoji i od Brankinih pisama upućenih njezinoj najboljoj prijateljici Hermini u kojima ona iz svoje perspektive osvjetljuje stanje u selo Jalševo, objašnjava odnose s okolinom te prezentira probleme na koje nailazi, a koji su ujedno i problemi cijelog hrvatskog naroda. Tako se njezine misli u romanu rijetko opisuju od strane pripovjedača već su njezine misli utkane u pisma i kroz njih najviše saznajemo o psihološkoj motivaciji i stanju glavne junakinje. Pri takvom prodoru u psihološku svijest junakinje, uočava se veliki Šenoin iskorak u pripovjednoj prozi jer je „ u hrvatsku književnost uveo jedan od prvih ženskih likova koji o sebi pripovijeda u prvom licu.“ (Grdešić, 2011:294). Prema takvom odnosu, nametljivog pripovjedača koji od čitatelja sakriva psihološko stanje, ovaj oblik privatne naracije u kojemu se dopušta da Branka iskaže svoje emocije i misli, kako navodi Grdešić, odigralo je bitnu ulogu pri ulasku u realističko opisivanje unutarnjeg stanja i života junaka i likova uopće. (Grdešić, 2014:157). Osim još jednog iskoraka prema slijedećoj epohi, značaj epistolarnog dijela romana

jest i u tome što je u njemu iskazana kritika društvu u kojoj se čitatelj treba prepoznati i tako ostvariti romantičarsko nacionalno-prosvjetiteljske ideje i težnje: *No taj čudni mrkonja pogleda me od glave do pete, maknu ramenom i ne odgovori ništa. Ta me prostota uvrijedi u srce, no što ćeš draga, taj mili glavar postaje bio je tuđinac, taj čovjek ne umije ni riječce hrvatski, a gleda na nas kao na kakovo roblje.* (Šenoa, 1977:53).

U oblikovanju likova također se dijelom mogu uočiti obilježja romantizma. Branka se ističe kao izrazito domoljubna osoba koja je spremna žrtvovati svoj život i sreću za boljitak i opći napredak naroda. Psihemska figura Branke koja ima sastavnice domoljublja uočava se i u odličnom poznavanju hrvatske povijesti: *No Branka je bila i živa Hrvatica, te je podobro poznavala prošlost svojega naroda. Gdjegod bi se desila prilika, da sazna priče minule slave Hrvatske, skočila bi djevojka te živom željom proučila svaku knjigu.* (Šenoa, 1977:83). Kako nam je poznato, i sam Šenoa zalagao se za hrvatsku povijest u književnim djelima, a koje su, među ostalim, trebale poučiti potencijalne čitatelje o pozitivnim i negativnim aspektima hrvatskog društva te pridonijeti razvoju nacionalne svijesti. Tvrdio je kako se u hrvatskoj povijesti mogu pronaći pravi primjeri domoljublja i nacionalno-prosvjetiteljskih težnji. Na tom je trudu i Brankin život bio podređen brizi za opće dobro naroda. Na taj način, osim što se u liku oblikovao ideal žene predane društvu, narodu i obrazovanju, stvorio se i ideal učiteljice: *Budem li poštena, revna, ne treba mi se bojati ničijih hira; radit ću za opće dobro, za cijeli narod, a to nešto vrijedi.* (Šenoa, 1977:16). „ Branka je utjelovljenje ideala učiteljice: nesebična, obrazovana, altruistica, otvorena, uporna, radi za opće dobro, ambiciozna, nepoklebljiva...“ (Šego, 2012:154). Ukratko, kako i sam pripovjedač više puta u romanu naglašava, Branka je idealistkinja u punom smislu te riječi.

Za oblikovanje i karakterizaciju lika glavne junakinje Branke, ali i njezine najbolje prijateljice, iznimno je bitan njihov razgovor u vidu dijaloga na početku romana. Za vrijeme tog razgovora, uviđaju se psihemske strukture oba lika te se one do kraja romana znatno ne mijenjaju. U dijalogu djevojke razgovaraju o svjetonazoru koje zastupaju, dok se Hermina poziva na uzaludnost obrazovanja žena i zastupa ideale takozvanog, anđela u kući, Branka, nasuprot njoj, drži da je obrazovanje od iznimne važnosti za ženu jer se jedino tako i mogu ostvariti sve prosvjetiteljsko-nacionalne težnje vezane za dobrobit ženske djece, bolji položaj žena u društvu i dobrobit hrvatskoga naroda. Takvim se stavom Branka karakterizira kao psihemska figura zagovornice ženske emancipacije. Iako u romanu lik Branke ne komentira izravno feminističke ideje, njezin posao, ustrajnost i odlučnost govore umjesto nje pa se tako

rekonstrukcijom informacija u tekstu dobiva jasan primjer zagovornice ženske emancipacije. Branka svojim primjerom ženskoj čitateljskoj publici ulijeva nadu i primjer kako se skromne mogućnosti ženskoga obrazovanja žena, nemogućnost rada te tuđinski utjecaji mogu nadvladati uz veliku želju i upornost te tako kao lik nudi ženskoj publici drukčiji model identifikacije.

Prilikom ključnih trenutaka u Brankinom životu i kriza koje je zbog nepravednog odnosa pojedinca i društva pretrpjela, veliku ulogu u njezinom oblikovanju, odigrali su seoski župnik i njezina baka. Ona u njima ima iznimno veliku podršku i odanost te zbog toga ona od svojih ciljeva nije odustala i onda kada je mislila da treba. Prema tome, psihemska figura glavne protagonistice Branke ima sastavnice nepopustljivog, izdržljivog i borbenog karaktera. Kako je navedeno, Branka je na svojoj strani imala ljude od kojih je dobivala bezuvjetnu podršku, ali se u sociemskoj narativnoj figuri seljana nalazi više protivnika Brankinih ideala i ciljeva nego njezinih zagovornika. U prvom redu to su učitelj Šilić i Marić te načelnik sela koji svojim spletkama neprestano pokušavaju pokolebati Brankinu učiteljsku karijeru. Također, lik Branke neizravno je konstruiran kao psihemska figura empatične i brižne protagonistice osobito u odnosu prema djeci. Iako, Branka ostaje trudna tek na kraju romana i nije opisan njezin odnos s vlastitom djecom, kroz tekst se razaznaje vrlo pažljiv odnos prema njezinim učenicima među kojima ne pravi nikakve klasne, spolne ili druge razlike.

Roman na kraju završava sretno, Branka je priznata kao iznimno uspješna učiteljica i od strane njezinih protivnika, dakle pobijeđen je nepravedan odnos pojedinca i društva, te osim toga razbijene su i klasne razlike. Naime, roman završava brakom i majčinstvom Branke s grofom Belizarom koji svoj brak i ljubav ostvaruju iako nisu jednakog društvenog statusa. Takvim završetkom, Branka nije iznevjerila svoje narodne i prosvjetiteljske ideale već je samo potvrdila svoje stajalište s početka romana kako je nužno potrebna obrazovanost i djelovanje u narodu kako bi se postala dobra supruga i majka, ali i dobra Hrvatica: „Branka se od samog početka nije toliko suprotstavljala udaji koliko ženskoj nesamostalnosti i bespomoćnosti, pa ne bi trebalo čuditi što na kraju uspije ispuniti svoju ulogu supruge i majke čak i prije Hermine.“ (Grdešić, 2012:293). Primjerom žene koja se ostvarila u obiteljskoj ulozi te je ujedno obrazovana žena, Branka uspješno spaja javnu i privatnu sferu života. Nakon sklapanja braka Branka odstupa s mjesta seoske učiteljice, ali prihvaća ulogu grofice i školnikovice: *grof će biti školnik, a vi školnikovica ne samo jalševačka već cijeloga našega kraja, ne samo drobne djece već i zrelih ljudi.* (Šenoa, 1977:163). Odstupanjem s mjesta učiteljice uočava se kako se Branka nije u potpunosti odmaknula od krutih tradicionalnih predodžbi ženstvenosti već ih je samo

destabilizirala i potom reafimirala. Osim toga, brakom s grofom Belizarom razbila je predrasude o odvojenosti i istančanih klasnih razlika koje su bile prisutne u svim sferama života: „To najbolje dolazi do izražaja na onim mjestima gdje pisac kao predstavnik građanske klase nekako pomirljivo gleda na odnos građana i plemića u čašu kad počinje jačati malograđanski društveni sloj...“ (Šicel, 1971:66).

Ideja cijelog djela krije se u težnjama modernizacije društva i idejama ženskoga obrazovanja. Šego piše kako je redovito u hrvatskim časopisima romantizma Ivan Filipović pisao o štetnosti nepostojanja dovoljno škola, a osobito onih za djevojke jer onda one ne mogu ostvariti dobro ni primarnu majčinsku ulogu. (Šego, 2012:145). Sve su te tendencije utkane u glavnu junakinju Branku te je ona oblikovana po romantičarskim težnjama kako bi poslužila kao primjer puku i na jednostavan način dospjela do svijesti čitateljske publike.

3.2. Hermina – tradicionalna predodžba ženstvenosti

Hermina je najbolja prijateljica glavne junakinje Branke i njihov se odnos prati kroz cijeli roman, iako su fizički razdvojene. Heterodijegetički pripovjedač Herminu oblikuje kao djelomičnu suprotnost Branki na način da djevojke nemaju jednake interese i karakterne osobine, ali je njihova međusobna podrška i povjerenje stalna. Sveznajući pripovjedač je oblikovao Herminu kao tipičnu djevojku imućnije građanske obitelji. Ona je završila školu jer se za to zalagao njezin otac, iako ona smatra kako je djevojkama suvišno pretjerano obrazovanje kada je ženama životni cilj stupiti u brak. Takav odnos nije odraz pojedinačnog mišljenja, nego odraz ondašnjeg vremena prema kojemu je lik i konstruiran. Naime, u 19. stoljeću od žena se očekivalo da se brinu o djeci i kući i nema puno doticaja s bilo kakvim oblikom javnog nastupa ili djelovanja: „Od njih se očekivalo da sudjeluju u dobrotvornim akcijama, idu na ples i kulturne priredbe, znaju se lijepo odjenuti i pristojno ponašati te voditi konverzaciju u skladu s bontonom elite.“ (Erceg, Tataj, 2019: 85). Iako su se stvari u drugoj polovici 19. stoljeća pomalo mijenjale i išle u koriste ženske emancipacije, određena skupina ljudi s time se nije slagala te je jednostavno bilo nemoguće ostvariti takvu znatnu promjenu u odnosu na stoljetnu tradiciju patrijarhalnog

društva. Ona je ženski lik koji zagovara tradicionalne patrijarhalne predodžbe ženstvenosti i vlastitu samoafirmaciju vidi prije svega kroz brak i obitelj, a o tome progovara i u dijalogu s Brankom na početku romana: *Mi smo na svijetu, da se udamo, da budemo gospođe, a dužnost je muškaraca da nas ožene. Udam li se, to sam po sebi emancipirana, jer sam gospođa. Tako ja mislim o emancipaciji. Mnogi vele, da je udaja ropstvo, ja velim, da je sloboda...* (Šenoa, 1977:12). Prema ovim načelima, Hermina se može uklopiti u psihemsku figuru tradicionalne ženstvenosti koje obavljaju svoje kućanske dužnosti, imaju iznimnu odanost i vjernost svom supružniku. Krute tradicionalne predodžbe ženstvenosti u kakav se tip Hermina uklapa, svoju životnu ulogu vide u privatnoj sferi bez doticaja s javnošću smatrajući kako je dužnost žena biti dobra i vjerna supruga te još bolja majka posvećena brizi i odgoju djece: „Hermini je pak vrhunac emancipacije biti gospođom, njoj upravo brak predstavlja emancipaciju i izvor slobode.“ (Grdešić, 2012:292). Iako se Hermina u romanu nije udala, svojim razgovorom s Brankom, odaje takva zastupanja kakve priliče idealnoj ženi 19. stoljeća prije buđenja želje i pokreta ženske emancipacije.

Pripovjedač prilikom oblikovanja karaktera Hermine ne izostavlja ni izravnu definiciju karaktera i vanjskog izgleda. Hermina je *mlada plavuša, visoka, vita, ponešto blijeda, ponešto uzvinuta nosića i drzovita lica, po tijelu i odijelu, po držanju i vladanju prava protivština Branki*. (Šenoa, 1977:8).

Značaj Herminina prijateljski pouzdanog psihema u romanu jest i u tome što je ona adresat Brankinih pisama koja imaju poseban spomenuti značaj za hrvatsku književnost. Na taj način naizgled različite psihemske strukture prijateljica, Branke kao ambicioznog psihema te Hermine kao tradicionalnog povezuje svojstvo prijateljstva koje omogućuje njihovu sumogućnost na semantičkoj razini jer „da bi narativne figure bile komposibilne i sumoguće, da bi bile na istoj semantičkoj razini, moraju međusobno dijeliti neka svojstva.“ (Peleš, 1999:239).

Herminini odgovori Branki u romanu nisu direktno napisani, ali se vidi naznaka odgovara kada joj Branka piše novo pismo. Ono u čemu se očituje Herminino mišljenje je u vidu dijaloga s majkom s kojom komentira Brankina pisma i pokazuje svoju zabrinutost za nju. Ona se protivila njezinom odlasku u seosku sredinu jer, kako je već naglašena njihova karakterna suprotnost, Hermina je gradsko ugledno dijete i smatra da nema potrebe da jedna mlada gradska djevojka odlazi u zapušteno i zaostalo selo: *Često se i kod nas u društvu tvoje ime spominjalo i svatko je rekao, da bi grehota bila, da se takav talent izgubi u zakutku seoske škole, gdje bi nevaljaloj*

prostoj djeci neprestano morala pokazivati šibu i trpati joj u tvrde glave mudrosti prve početnice za pučke škole. (Šenoa, 1977:15). U tom se odnosu vidi nepravedan odnos građanstva prema selu koji je Šenoa utkao u brojna svoja djela, osobito u romane sa suvremenom tematikom kao odraz hrvatske stvarnosti. Herminin kritički nastrojen stav i odnos prema selu i učiteljskom poslu i pozivu uopće, nije se mijenjao tijekom razvitka fabule, ali je zato promijenjeno razumijevanje prijateljičina poziva. Iako se, dakle, s Brankom nije slagala oko njezina odlaska, njezina podrška Branki nije nikada izostala već je s nestrpljenjem očekivala svako novo pismo.

Ujedno njihovu različitost Šenoa gradi kako bi čitateljskoj publici približio stvarnost i ispunio prosvjetiteljsku funkciju. Takav se prijateljski odnos naglašava na kraju romanu kada se razaznaje kako različite djevojke s različitim svjetonazorima, koji su iskazani na početku romana, mogu održavati svoj odnos i pronalaziti duboku vezu sličnosti u svoj njihovoj međusobnoj razlici

3.3. Baka – majčinska figura

Lik bake, često još nazivane i starice, u romanu nije imenovan. Baka ima značajnu ulogu u životu glavne junakinje jer je Branka kao mala djevojčica ostala bez roditelja. Majka je umrla, a otac ju je napustio i ostavio ju na skrb baki, ženinoj majci. Uskoro joj i otac umire u američkom građanskom ratu te Branka i baka ostaju same tvoreći sociemsku figuru Brankine obitelji. Baka je nesebično preuzela ulogu oca, majke i bake na svoje breme i požrtvovano se brinula za mladu perspektivnu djevojku. Baka predstavlja lik iz sjene koji uvijek pruža neizmjernu podršku svojoj unuci u svim njezinim odlukama, iako i ona sama ponekad zbog toga pati. Isto tako, ispunjavajući zamjensku majčinsku ulogu u romanu, ona predstavlja lik požrtvovane majke koja se bezuvjetno brine za kuću i svoje bližnje. Pripadajući tako isključivo sferi privatnog života, lik bake blizak je idealu tradicionalne ženstvenosti.

Kao rezultat nepokolebljivog odnosa bake i unuke jest podrška koja se ne smanjuje i ne mijenja tijekom cijelog romana. Lik bake karakteriziraju psihemi empatičnosti, osjećajnosti, majčinske skrbi i zaštitništva. Na taj je način sveznajući pripovjedač psihemsku figuru osjećajne bake prikazao kao osobu koja ne krije svoje emocije. Često se u romanu spominje kako baka plače zbog nesreće i nepravde koje pogađaju njezinu unuku, ali to joj ne umanjuje snagu i volju da bude vječna zaštitnica Branke u svim njezinim životnim avanturama. Osim kao podršku

Branki, pripovjedač neizravno opisuje baku dok pripovijeda nesretnu priču Brankina djetinjstva i odnosa njezinih roditelja pa se tako cjelovitije (re)konstruira sociem njihove obitelji. Naime, Brankin otac bio je trgovac koji je bio naklonjen pijančenju i kockanju, živio je neuredan život i obitelj doveo do bankrota. Obitelj se vratila pod krov starice, a ona, iako iznimno ljuta na supruga svoje kćeri zbog zla koje im nanosi, nije Brankina oca izbacila iz kuće već mu je pružila sigurno utočište. Pogođena kaotičnom sudbinom njezine kćeri, *starica je plakala, gledajući, kako joj se kći žalosti, kako od dana do dana sve više gine.* (Šenoa, 1977:18).

Starica je osjećala veliki strah za svoju unuku kada je odlučila otići raditi u selo, ali je znala kolika je volja i želja njezine unuke da pronađe posao jer je i sama noćima plakala zajedno s Brankom nad svakom odbijenom ponudom za posao. Baku prema tome, pripovjedač karakterizira kao vrlo empatičnu osobu koja zbog svojih iskazanih emocija, topline i ljubavi uživa veliko poštovanje i naklonost svoje unuke koja u njoj vidi veliku podršku, roditelja i baku.

3.4. Šilička – lik spletkarice

Lik Šiličke, u romanu još nazivan i školinkovica i pedagogica, prvi je negativan ženski lik u romanu na kojega glavna junakinja nailazi. Šilička je supruga učitelja u selu Jalševo, Krunoslava Šilića. O njoj saznajemo u prvom Brankinom pismu Hermini jer su Šilička i njezin suprug prvi ljudi s kojima je Branka stupila u kontakt kada je došla u selo kao nova učiteljica Jalševa, a ujedno i njihova opasna konkurencija. Branka ju opisuje kao psihemsku figuru neuredne žene koja nije marila o svojem fizičkom izgledu te nadasve takav neuredan izgled ponosno i nosila. Šilička i njezin suprug zaslužni su za prvo Brankino neugodno iskustvo nakon što je došla u mjestu. Naime, oni su je trebali dočekati i prirediti smještaj u školi primjeren za učiteljicu, ali su je dočekali sa smještajem u neljudskim uvjetima, bez peći, namještaja, među životinjama i u iznimno zapuštenom i neurednom stanju, kakvi su bili i oni sami. Gnjev i nedaće koje Branki supružnici planiraju rezultat su neuspjeha njihova plana, oni su naumili da Šilička pomaže svom suprugu u školi i tako sama postane učiteljica, *ali i najveći njezini prijatelji uvidješe napokon, da milostiva gospa Šilička ne umije ni kruha peći, ni košulje šivati, nekmoli poučavati djecu, pa vele još i to, da ne umije ni jednog jezika na svijetu, premda uvijek švapski naklapa, jer da je to fino i gospodski.* (Šenoa, 1977:64). Osim što u svom naumu nisu uspjeli, na Šiličino mjesto došla je Branka i postala novom jalševačkom učiteljicom.

Šilićka je žena iz grada, točnije iz Zagreba koja ima oštar jezik i smisao za spletke te tako pripada sociemu građanki u romanu zajedno s Herminom, Brankom i Načelnikovom ženom. Pripovjedač ju predstavlja kao psihem vješte spletkarice koja zbog svojih neuspjeha nanosi zlo ljudima, a ponajviše Branki. Ona, zajedno sa suprugom i njihovim pomoćnicima, sudjeluje u uroti protiv Branke kada su primijetili da Branka svoj posao obavlja dostojanstveno i da postaje omiljena u školi. Osim toga, Šilićka nije predstavljena samo kao negativan lik prema Branki, već nam pripovjedač izravno, na više mjesta, otkriva ogorčenost i neprihvatanje takvog ponašanja ostalih seljana: *To vam je prava zmija, a jezik joj je gori od britve, taj vam je kadar smisliti da ste u sred bijela dana čovjeka ubili.* (Šenoa, 1977:64). Takvim odnosom prema liku, pripovjedač izravnom definicijom karaktera, stvara negativnu psihemsku figuru koja je motivirana vlastitom koristi i sebičnim potezima ne razmišljajući o dobrobiti djece, seljana, a onda ni hrvatskog naroda uopće. Time se iznova uspostavlja loš odnos građanstva prema seoskom stanovništvu koje Šilićka smatra manjem vrijednim. Osim toga, neizravnom definicijom karaktera uspostavlja se sebično konstruiran lik koji ne mari za dobrobit naroda i u sebi ne nosi domoljubne te nacionalne težnje i ideale koji narod potiču na razvoj prema modernizaciji što ju čini likom koji odražava društvenu zaostalost.

3.5. Načelnikova žena – zagovornica društvenih promjena

Drugu osobu koju Branka susreće nakon dolaska u Jalševo te opisuje Hermini u pismu jest neimenovana načelnikova žena, u romanu često nazivana načelnikovicica. Iako je na prvi dojam gospođa djelovala uobraženo i bezobrazno, načelnikova žena promijenila je svoje ponašanje odmah nakon što je čula kako se radi o novoj seoskoj učiteljici i obrazovanoj ženi. Od trenutka tog susreta, načelnikova supruga iznimno je naklonjena prema Branki i Branka u njoj vidi zaštitnicu i potporu od ostalih seljana.

Pripovjedač nam odmah pri susretu pruža direktnu definiciju karaktera i vanjskog izgleda: *Žena je to fina lica, aristokratskog držanja, dosta dobro i fino uzgojena, a po materi iz stare barunske kuće.* (Šenoa, 1977:65). Ugledna žena, pristojnog ponašanja i ženskih manira, oblikovana je kao suprotnost Šilićke. Ona uviđa svo zlo u seljanima te na to osim što upozorava Branku, grdi i svoga supruga zbog njegove lakovjernosti zlim ljudima; *Ti držiš svakoga najbolji čovjekom na svijetu, povjeravaš sve ljudima takove vrsti, a oni te navlaš ostave na cjedilu, da te*

osramote. (Šenoa, 1977:69). Također, načelnikova žena građanka je koja je svoje mjesto pronašla u selo te zbog svojih prethodnih iskustava i znanja, u romanu daje suptilnu kritiku hrvatskog društva u više pogleda. Pri tome se osobito osvrće na zlo i mrak koje obavija ljude jer žive u neznanju te zbog tog neznanja postupaju sebično, ne misleći za opće dobro već za svoju korist i ideale. Time se načelnikova žena može okarakterizirati kao psihemska figura zagovornice društvenih promjena jer ne samo da kritizira mrak ljudske naravi koji je zapeo u kolotečini neobrazovanja već i potiče na promjene koji će dovesti do modernizacije hrvatskog naroda i stvaranja građanskog društva bez klasnih razlika. Njezina se otvorenost prema modernizaciji očituje i u pogledu da se radi o građanki koja živi na selu te nema negativno nabijen odnos prema seoskom puku već se kao građanka sa posebnim smislom zanima i komentira probleme seoskog socijuma.

Nakon što je Branka ispričala kako ju je dočekao i što joj je pripremio bračni par Šilić, načelnikova je bez puno razmišljanja odmah pozvala Branku da se smjesti kod njih na što je Branka pristala. Taj dobronamjerni potez očituje se i u njezinom savjetu kako u ovom mjestu nije dobro da nova učiteljica spava u krčmi jer bi odmah krenule glasine i dodatne klevete protiv Branke od strane seljana. Tako se pokazuje svijest o konzervativnim problemima seoskog puka, ali i aktivno djelovanje lika pružajući Branki dosljedan smještaj. Njihov odnos nije se znatno mijenjao do kraja romana, Branka je u načelnikovoj ženi vidjela zaštitnicu i potporu.

Sveznajući pripovjedač, načelnikovu ženu kroz njezine dijaloge sa suprugom oblikuje kao psihem superiorne žene koja je puna životnog iskustva te u svemu svoga lakovjernog i naivnog muža usmjerava u njegovu nepromišljenom karakteru: *Popularni i dosta žestoki govor gospodina načelnika kosnuo se neobično njezinih aristokratskih živaca. Krepkim glasom ukori ga ukratko! -Mužu! Mužu!* (Šenoa, 1977:67). Takav odnos unutar braka, iznimno je neobičan za 19. stoljetnu tradiciju koja nalaže patriotizam⁸ te slabo žensko pravo u kući kao i pravo glasa i mišljenja čim se iznova prikazuje otvorenost i djelovanje načelnikovice u duhu stvaranja modernog društva.

3.6. Belizarova majka i Grofica Amalija– pragmatične manipulatorice

⁸ „Žena je u patrijarhalnom društvu svedena na tijelo i šutnju. Muškarac posjeduje žensko tijelo i seksualno ga nadzire. Uloga je žene u patrijarhalnom društvu svidjeti se muškarcu, uveseljavati ti, ne ometati ga, olakšavati mu život.“ (Šego, 2012:142)

U romanu se javljaju dva lika žena plemkinja koje imaju obilježja pragmatičnih manipulatorica. S obzirom na to, može se govoriti o sociemu plemkinja koja karakteriziraju zanemarivanje hrvatske nacionalne tradicije te priklanjanje i promoviranje tuđinskih utjecaja, djelujući u vlastitu korist, a pri tome ne mareći za okolinu i bližnje.

Grof Belizar je plemić koji ima svoje imanje u Jalševu, ali se još kao mladić otuđio i život proveo u tuđinstvu. Njegovo otuđenje je toliko utjecajno, a domoljublje zbog okoline malo, da on čak ne zna ni pričati hrvatski jezik. Takav slučaj nije rijedak, opet nam s time pripovjedač zrcali hrvatsku stvarnost i probleme koji Hrvatsku vode u dublji mrak, a ne naprijed prema stvaranju ravnopravnog građanskog društva. Za takav odnos prema domovini, velikim je dijelom odgovorna i njegova majka. Ona u romanu ne sudjeluje direktno već o njoj saznajemo kada župnik pripovijeda Branki životnu priču grofa Belizara. Dakle radi se o intradijegetičkom-heterodijegetičkom pripovijedaču „pri čemu pripovjedač s druge razine pripovijeda priču u kojoj uopće ne sudjeluje.“ (Grdešić, 2015:97).

Belizarova majka bila je plemkinja te kći višeg činovnika kojoj su učiteljice nametnule tuđinski jezik i od malena ju učile strane jezika i kulture. Ona je prema tome, još kao mlada djevojka zaboravila pričati hrvatski jer joj je rečeno kako je hrvatski jezik sramotan i da to ne treba govoriti jedna plemenita djevojka, njime govore pastiri pa je i taj jezik pastirski surovi jezik. Na taj način, njoj je stvorena odbojnost prema hrvatskom jeziku i svemu što pripada Hrvatskoj: *Dala bih, znala je grofica reći, pol svega imetka, da nisam Hrvatica.* (Šenoa, 1977:88) Takav način odgoja, znatno je utjecao i na razvoj njezinog oholog, drskog i naglog psihema, ali i na njezin odgoj sina jedinca, grofa Belizara. Od malih nogu pokušavala je u svog sina uliti odbojnost prema hrvatskom narodu i domovini, a slanjem u Bečke škole i učenjem njemačkog jezika, kao i zabrani odlaska u Hrvatsku, u tom je naumu u većem omjeru i uspjela. Ona je svoje slugе i sobarice, također tjerala da pričaju njemačkim jezikom, a onaj tko progovori hrvatski biva kažnjen i izbačen. U tolikoj je mjeri sezala njezina mržnja prema domovini, gledajući ju s gađenjem i doživljavajući ju kao tamnicu.

Ona je u svojim ciljevima i naumima bila vrlo odlučna te se pomalo machiavellistički borila da to i ostvari. Naum joj je bio da joj sin ostane u tuđinstvu i postane diplomatski čovjek, a da ona uvijek ima novaca od hrvatskog imanja. Ona je bila vrlo rastrošna žena i *punim šakama trošila među Nijemcima ono, što je hrvatska gruda nosila.* (Šenoa, 1977:90). Kada nešto nije išlo po njezinom planu, spremna je ostaviti vlastitog sina na cjedilu kako bi se on skrušio i prihvatio

njezin naum. U tomu nije uspjela, grof se odlučio vratiti na imanje u Jalševo te djelovati i pridonositi domovini. Grofica je uskoro umrla, a sin ju je pokopao u njoj omraženom Jalševu.

Grofica, čija su psihemska obilježja manipulatorice oblikovana pomoću intradijegetičkog pripovjedača, pokazuje jasne obrise puno sudbina hrvatskih plemkinja koja su se pod tuđim utjecajem nepovratno otuđile od svoje domovine. Kroz neizravnu definiciju karaktera očitovanom u njezinom govoru i djelovanju radi se o psihemu pragmatične manipulatorice koji svoja zastupanja i ideale, koji idu na štetu hrvatskom društvu, provodi na svakojake načine samo da oni budu ostvareni. Drzak odnos prema služavkama i po neplemićkom, ali i općenito hrvatskom stanovništvu, Belizarova majka ne skriva već otvoreno naglašava svoju veću vrijednost zbog klasnog statusa koje uživa. Na taj način Šenoa obrađuje i socijalne i etničke probleme hrvatskog naroda čija zaostalost stvara razlike i sprječava put prema jedinstvu i modernizaciji. Belizarova majka tako utjelovljuje otuđene hrvatske plemiće i plemkinje koji se stide svog porijekla i u sebi nemaju ni malu doza domoljublja prema rodnoj grudi. Neotvorenost karaktera prema promjenama očituje se i u ne zastupanju ženske emancipacije jer grofica i dalje smatra kako muški član obitelji treba skrbiti o obitelji što na kraju očekuje i od svog sina.

S druge strane, grofica Amalija, kao ni Belizarova majka nije izravan sudionik u radnji. O njoj progovara grof Belizar dok prepričava župniku svoju tragičnu ljubavnu sudbinu i usud koji ga je iznova otuđio od domovine. Iznova imamo utkanu priču unutar romana koja služi dodatnoj karakterizaciji likova te aktualiziranju problema.

Grofica Amalija vrlo je ugledna i visoko pozicionirana udovica. *Grofovi L. stara su porodica, imali su nekad silna imanja u Hrvatskoj i Štajerskoj, a njihovo je ime mnogo važno i u najvećem društvu, zato je i mnogo ljudi gledalo, da si stekne prijateljstvo i pokroviteljstvo grofova L., ne bi li što god postigli pod tom zaštitom.* (Šenoa, 1977:142). Grofica je udovica grofa Ivana L. te ima kći jedinicu Leonoru. Sveznajući pripovjedač druge razine pripovijedanja, jasno iznosi karakterne osobine grofice Amalije kada ju uvodi u priču. Grofica je skromno obrazovana, dijelom i samouka, ali svakako inteligentna i elokventna žena prepoznatljiva po svojoj energiji i politiziranju: *Sve njezino znanje bilo je čudna mješavina koječega, što je pobrala iz novina i knjižnice svog šurjaka, jer valja znati, da je upravo strastveno čitala.* (Šenoa, 1977:142). Također, imala je naklonost i strahopoštovanje grofa Đure pa opet imamo motiv superiorne žene nad muškarcem kao odraz novine i dokaz njezine karizmatične energije.

Pripovjedač, također otkriva kako se Amalija i Belizarova majka rado družu i zajedno pleću mrežu svojih nauma. Prema tome, Amalija te Belizarova majka u romanu predstavljaju psiheme spletkarica i vještih manipulatorica koje remete sudbinu i mir pozitivno konstruiranih likova: *Majčine suze, Amalijin jezik, Leonorine ljubičaste oči urotile su se proti meni*. (Šenoa, 1977:144). One su skovale plan kako će stvoriti ljubav između Amalijine kćeri Leonore i grofa Belizara u čemu su i uspjele. Leonoru je krasila izvanredna ljepota pa grofu nije bilo teško razviti osjećaje prema njoj, ali se u toj ljubavi krije splotka koja izaziva veliki gnjev kod grofa. Grofica kao i Belizarova majka pripada sociemu plemkinja koje su otuđene od domovine bez imalo empatije prema hrvatskom narodu i doze domoljublja. Osim toga, grofica Amalija i Eleonora ujedno su i primjer postupnog propadanja hrvatskog plemstva suočavajući se sa smanjenjem imovine i bogatstva: *S vremenom počelo se bogatstvo grofova L. drobiti, tanjiti. Stariji nisu umjeli uzgojiti mladih kako treba, a grofici počeli su sipati novce, tratiti očinu i djedovinu*. (Šenoa, 1977:142).

Ženska emancipacija kod grofice nije izravno iskazana i u romanu se ne smatra kao zagovornica društvenih promjena jer ona svojim manipuliranjem postiže svoj položaj u odnosu s muškarcima pa tako i u društvu. Takvo postupanje ovih ženskih likova, osim što ih konstruira kao spletkarice, predstavlja odraz tuđinstva i primjer odnarođivanja. Svaka sa svojim adutom, ne mareći za tuđe osjećaje i želje, pokušavaju ostvariti svoje težnje manipuliranjem.

3.7. Leonora – figura posrnule žene

Leonoru predstavlja pripovjedač druge razine pripovijedanja kada progovara o svojem ljubavnom usudu. Točnije, dijelom je priče grofa Belizara župniku otkrivajući mu tajnu njegova ponovna otuđenja iz domovine preko prizme intradijegetičkog-heterodijegetičkog pripovjedača. Leonora je u romanu vrlo pasivna figura čiji su sudbinu aranžirale njezina i Belizarova majka. Leonora nije klasična žena manipulatorica kao njezina majka već nju karakteriziraju psihemi prijetvornosti i licemjerja.

Leonora kao pripadnica sociema plemkinja, opisana je na romantičarski način s puno osjećaja i zamaha, idealizirajući njezin fizički izgled i seksualnu čistoću. Leonoru krase nesvakodnevna ljepota i karizma zbog koje grofu nije bio problem zaljubiti se u Leonoru, iako se radilo o aristokratskom dogovorenom braku. *Eleonorine noge i ruke bijahu joj pune i male, stas*

vitak, suoblo lice izlazilo u okruglu bradicu, a sve crte obraza, ono nevisoko žensko čelo, one zaokružene crne obrve, one pune rumene usne i fini ružičasti nosić sve se to pod okvirom sjajne kose slagalo u neko neobično milje. (Šenoa, 1977:143).

Zaljubljenost i zanesenost lika grofa Belizarara, nije dugo trajala. Grof Belizar slučajno, neposredno prije vjenčanja, saznaje kako je Leonora majka nezakonitog dječaka čiji je otac husarski kapetan. Tu su tajnu ona, njezina majka i Belizarova majka od njega pokušale sakriti kako bi ju on oženio i spasio joj mukotrpan život u grijehu. U ovom se kontekstu tematiziraju 19-ostotljjetne predodžbe o ženskoj seksualnosti i očekivanja bezuvjetne ženske seksualne čistoće prije ulaska u brak: „Ideal čistoće nalaže da žena uđe u brak kao djevica: nije li žena prije braka nevina, drži ju se posrnulom i palom, ženom koja nije vrijedna poštovanja i ljubavi.“ (Šego, 2012:142). Na taj se način u romanu kroz stigmatiziranje ženskih predbračnih seksualnih iskustava i predbračne trudnoće reafirmira tradicionalna predodžba ženstvenosti. Činom izvanbračnog seksualnog odnosa, Leonora je svoj život obilježila, ali je pokušala spletkama i svojom ljepotom, koju koristi kao adut, spasiti svoj društveni ugled. Prema tome, primjećujemo socijalnu i psihološku motivaciju pri oblikovanju lika, a sveznajući pripovjedač iznova koristi koncept određene prednosti, u ovom slučaju ljepote, koju lik iskorištava na loš način, za svoju dobrobit, a ne za opće narodno dobro.

Pokušajem prevare, Leonora je zagorčala život nesuđenom suprugu, grofu Belizaru. On je prema njoj osjećao čistu iskru prve ljubavi svim srcem bez ikakve sumnje u nešto loše, a onda se razočarao; *Isprva sam odlučio ne vidjeti više onu nevrijednu žensku, koja me je prevarila u najljepšim čuvstvima, koja mi ogorčila toliko godina života, koja me učinila mrzisivijetom.* (Šenoa, 1977:148). Od toga trenutka, Leonora je Belizaru zgadila život i svijet, njegov pogled na žene, ali i njegov rodni kraj *jer eno ondje stoji Leonorina kolijevka.* (Šenoa, 1977:150). Međutim, Leonora nije klasična fatalna žena koja zagorčava život svom partneru i okolinu zbog toga što je ona previše pasivan lik u romanu. Dozu fatalnosti koju Leonora nosi više su rezultat manipuliranja Belizarove i njezine majke. Njezina moć bila je izvanredna ljepota koju je koristila kao životni adut. Prije nego se njezina tajna o izvanbračnom djetetu otkrije, pripovjedač čitatelja suptilno upozorava na moć Leonorine ljepote; *Kad bi istina bila, da čovjek može začarati, Leonora bi zaista bila takova čarobnica, tolika sila bila je tih ljubičastih očiju, tog djevičanskog posmijeha.* (Šenoa, 1977:143).

Čineći sociem plemkinja Leonora , grofica Amalija te Belizarova majka konstruiraju se kao problematični likovi u romanu zbog izraženog odnarođivanja, ekonomske rastrošnosti, manipuliranja te neprimjerenog seksualnog ponašanja u odnosu na društveno-kulturna očekivanja.

4. Zaključak

Analizom oblikovanje ženskih likova u Šenoinom romanu lika *Branka*, možemo zaključiti kako svaki oblikovani lik predstavlja određenu osobnost ili ima problem koji muči cijeli hrvatski narod i onemogućuje hrvatskom narodu brži korak prema modernizaciji i stvaranju građanskog društva. Prisutan sveznajući pripovjedač u cijelom romanu ostavlja dojam kao da vrlo dobro poznaje sve oblikovane likove te se zbog toga radi o pouzdanom pripovjedaču koji onda lakše prenosi svoje romantičarsko-prosvjetiteljske težnje. Osim sveznajućeg, heterodijegetičkog pripovjedača, u romanu se javlja i intradijegetički-heterodijegetički pripovjedač koji prepričava određene priče u svrhu boljeg problematiziranja hrvatske stvarnosti i objašnjenja posljedično-uzročnih veza koje do toga stanja dovode.

Glavnu junakinju Branku, pripovjedač oblikuje tako da ona predstavlja utjelovljenje ideala moderne hrvatske žene, ravnopravne muškarcu, ispunjene domoljubljem, obrazovanjem i željom za širenjem svojega znanja. „Misao o novoj ženi zahtijevala je ukidanje društvene, političke i ekonomske diskriminacije utemeljene na spolu te je zagovarala usklađivanje prava i dužnosti sa sposobnostima pojedinca...“ (Šego, 2012:142). I Branku i druge ženske likove, pripovjedač oblikuje s dozom realističkih elemenata koji nagovještavaju nadolazeću epohu. Takav se odnos, ponajviše očituje u epistolarnom dijelu romana, točnije u Brankinim pismima najboljoj prijateljici Hermini u kojima vidimo psihološku svijest glavne junakinje. S takvim umetanjem, Šenoa nije samo napravio korak više realizmu već je znatno unaprijedio hrvatsku književnost zbog toga što je Branka jedan od prvih oblikovanih ženskih likova koje o sebi i svojim događajima i svijesti pišu u prvom licu, preuzimajući ulogu pripovjedača. Svi su ženski likovi oblikovani izravnom i neizravnom definicijom karaktera i nose svoj usud u skladu s vremenom kako bi se ostvarila tražena zanimljivost i didaktičnost djela koju Šenoa vješto oblikuje. Svaki ženski lik ima svoj adut, a razlikuju se po tome kako tu prednost iskorištava. Primjerice, likovi građanskog sociema kao što je Branka koja svoju odlučnost i obrazovanost usmjerava prema općem dobru i napretku te kao što su Hermina i baka koje svoju razumnost i podršku usmjeravaju prema Branki kojoj je ona prijeko potreba. S druge strane, ženski likovi koji pripadaju sociemu plemkinja kao što su Belizarova majka koja svoj visoki položaj i utjecaj iskorištava tako da manipulativno otuđi svog sina od domovine kako bi postao ugledni diplomatski čovjek te Leonora koja svoju ljepotu iskorištava kako bi spasila svoj društveni ugled

zbog narušenog ideala ženske seksualne čistoće i nevinosti. Prema tome, indikativno je da se u Šenoninu romanu idealiziraju likovi žena koji pripadaju građanskom sloju, dok su likovi plemkinja prikazani kao problematični zbog izraženog odnarođivanja, ali i prisutnog propadanja plemstva zbog ekonomskih i etničkih problema.

Na taj je način Šenoa uspio oslikati sudbinu hrvatskog naroda uplićući u svoje likove socijalne, ekonomske i etničke probleme hrvatskog naroda, ali i nove težnje i poglede kao primjer čitateljskoj publici: „Šenoina umjetnost uopće nije takozvana laka literatura, nego ozbiljna analiza jednog društva i jedne nacionalne situacije u uvjetima kad to društvo nije kadro podnijeti objektivnu spoznaju o sebi. A upravo je ona glavni cilj Šenoina pisanja, od romana do najmanje bilješke u *Vijencu*. (Frangeš, 1975:354).

Roman lika *Branka* još jedno je od veliki ostvaraja i zaduženja jednog od najvećih i najutjecajnijih hrvatskih književnika, Augusta Šenoa. Svojim novitetima, suvremenom tematikom, zrcaljenjem svijeta i stvarnosti, primjerima iz povijesti te dozom realizma vrlo uspješno oblikuje likove i cijeli roman na način da bude jasan i dostupan svim slojevima društva i prodire do svačije svijesti sa željom za bolje društvo, za bolji hrvatski narod.

5. Literatura

A) Predmetna literatura:

Šenoa, August. *Branka*, Zagreb, Mladost, 1977.

B) Stručna literatura:

Barac, Antun. *August Šenoa*, Zagreb, Narodna knjižnica, 1926.

Bobinac, Marijan. *Uvod u romantizam*, Zagreb, Leykam international, 2012.

Erceg, Sonja, Tataj, Dora. *Položaj žena u Banskoj Hrvatskoj u drugoj polovici 19. stoljeća*, *Essehist* : časopis studenata povijesti i drugih društveno-humanističkih znanosti, Vol. 10 No. 10, 2019.

Frangeš, Ivo, Živanićević, Milorad. *Ilirizam i realizam, Povijest hrvatske književnosti*, knjiga 4, Zagreb, Liber Mladost, 1975.

Grdešić, Maša. *Uvod u naratologiju*, Zagreb, Leykam international, 2015.

Grdešić, Maša. *Romansa u pismima: pripovjedni ton u Stankovačkoj učiteljici Ivana Perkovca i Branki Augusta Šenoae*, u: *Komparativna povijest hrvatske književnosti: zbornik radova XIV. Romantizam – ilirizam – preporod*. Split – Zagreb, Književni krug et al., 2012., str. 283 – 296

Jelčić, Dubravko. *Povijest hrvatske književnosti: tisućljeće od Bašćanske ploče do postmoderne*, Zagreb, Naklada Pavičić, 1997., 2004.

Jelčić, Dubravko. *Šenoa*, Zagreb, Globus, 1984.

Nemec, Krešimir, *Tragom tradicije*, Zagreb, Matica hrvatska, 1995.

Nemec, Krešimir, *Povijest hrvatskog romana od početka do kraja 19. stoljeća*, Zagreb, Znanje, 1995.

Rimmon-Kenan, Shlomith. *Naracija: Razine i glasovi*, uredio: Z. Kramarić, u: *Uvod u naratologiju*, Osijek, Izdavački centar Revija, 1989., str. 81-103

Peleš, Gajo. *Tumačenje romana*, Zagreb, ArTresor, 1999.

Solar, Milivoj. *Teorija književnosti*, Zagreb, Školska knjiga, 1991.

Šego, Jasna. *O ženama u 'Viencu' i o liku učiteljice u trima književnim tekstovima 19. stoljeća*, *Kroatologija*, br. 2, 2011, str. 141–160

Šicel, Miroslav. *Povijest hrvatske književnosti 20. stoljeća*, Naklada Ljevak, Zagreb, 2009.

Šicel, Miroslav. *Povijest hrvatske književnosti 1, Od Andrije Kačića Miošića do Augusta Šenoa (1750-1881)*, Zagreb, Naklada Ljevak, 2004.

Šicel, Miroslav. *Hrvatska književnost 19. i 20. stoljeća*, Zagreb, Školska knjiga, 1997.

Šicel, Miroslav, *Pregled novije hrvatske književnosti*, Zagreb, Matica hrvatska, 1971.